

Hol tart ma a zsinati megújhódás?

XXIII. János pápa 1962-ben hívta össze a II. vatikáni zsinatot. Ezen kinyilvánította az aggiornamentót, a katolikus egyháznak a kor követelményeihez való igazodását: „Az egyház meg akar szabadulni mindattól, ami benne elévült és történelmi múlt, hogy ezáltal eredményesebben tudja teljesíteni korszerű kötelességét”. Négyesztendő munkája során a II. vatikáni zsinat 16 dokumentumot hozott létre. Ezek három csoportba oszthatók:

A/ Az egyház önfeltárása: Dogmatikus konstitúció az egyházzal /1/

B/ Az egyház belső élete:

- Konstitúció a szent liturgiáról /2/
- *Dogmatikai konstitúció az isteni kinyilatkoztatásról /3/*
- Határozat a püspökök lelkipásztori hivatásáról /4/
- Nyilatkozat a katolikus nevelésről /5/
- Határozat a papnevelésről /6/
- Határozat a papi szolgálatról és életről /7/
- Határozat a szerzetesi élet korszerű megújításáról /8/
- Határozat az egyház missziós tevékenységéről /9/
- Határozat a világi hívek apostolkodásáról /10/
- Határozat a tájékoztató eszközökről /11/
- Határozat a keleti katolikus egyházakról /12/

C/ Az egyház külvilági küldetése:

- Nyilatkozat a vallásszabadságról /13/
- *Határozat az ökumenizmusról /14/*
- *Nyilatkozat a nem keresztény vallásokról /15/*
- *Lelkipásztori konstitúció az egyház és a mai világ viszonyáról /16/*

Csodálatos volt a zsinati tárgyalások szabad légköre, annak ellenére, hogy a vatikáni hivatalok, élükön az Ottaviani bíboros vezetése alatt álló Szent Officiummal, előre elkészítették a zsinati dokumentumok szövegét. Bevezető beszédében Ottaviani bíboros kijelentette a 2500 püspök előtt: „Mindannyiuknak azon kell lenniük, hogy átmenjenek a szövegek”. A hit és erkölcs öréke e teljhatalmú buzdítása után azonban csoda történt: Léger bíboros Kanadából, Montreal érseke felállt és kijelentette: „Ha önök csak azért választottak bennünket, hogy megerősítsük a már kész tétéleket, akkor én távozom.” Ezzel megindult a kijárat felé, de könnyörgöve visszahívták: „Félreértés történt – mondták a vatikáni tisztviselők – minden meghívott tag szabadon dönt és szavaz, úgy ahogyan jónak látja.” Ezzel megtört a jég és a zsinat egész menete idején minden tag a lelkiismerete szerint szólt hozzá, fogadott el vagy utasított vissza tétéleket. Gyakoriak voltak a heves összecsapások is: a konzervatív fundamentalizmus hívei sokszor szinte ösztözet nyitottak a zsinat megújulást kereső egyéniségeire, akik mellett ott volt igen sok némaságra ítél és félreállított hittudós, zsinati tanácsadó minőségben, valamint Pál püspök is, a leendő VI. Pál pápa is, akit XXIII. János halála után választottak meg 1964-ben. Mindez biztosította a tárgyalások teljes nyíltságát és szabadságát. A zsinat egyedül a cölibátusnak (a papi nőtlenségnek) és a házaseslet bizonyos kérdéseinek (pl. a felelős apaság témájának) nyilvános tárgyalását tiltotta meg. Volt olyan tervezete a zsinati határozatoknak, amelyet hét-nyolc alkalommal utasított vissza a többség és kérte annak újratárgyalását. A zsinaton részt vevő püspökök szinte kivétel nélkül a hagyományos teológiai stúdiókat végezték, a skolasztikus és egyházzsogi megfogalmazásokhoz voltak szokva. Ezért nehezen értették meg XXIII. János pápa megnyitó beszédének azt az óhaját, hogy a zsinati határozatok ne legyenek iskolásan megfogalmazva. Ugyancsak a szenzáció erejével hatott De Smedt belga püspök kijelentése, aki a legfontosabb zsinati okmány tervezetét elhibázottnak tartotta, és három hibára hívta fel a figyelt-

met: a triumfalizmusra, a klerikalizmusra és a juridizmusra. A tervezetek megvitatása után azok minden fejezetéről és a fejezetek minden pontjáról szavaztak – mindaddig, amíg el nem érték az igennel szavazóknak a döntő többségét, tehát azt, hogy a döntő és végső szavazásnál a kétezernéhányszáz igen szavazat mellett általában négyen-öten szavaztak nemmel. Az ily módon elfogadott határozatok végén mondhatta a pápa: „A zsinati atyák megszavazták ennek a határozatnak egész tartalmát és minden részletét. Mi pedig, Krisztus adta apostoli hatalmunkkal, a tisztelendő atyákkal együtt a Szentlélekben jóváhagyjuk, kötelezőként kimondjuk, tekintélyünkkel megerősítjük, és amit a zsinat alkotott, Isten dicsőségére közzétételjük” – Rómában, Szent Péternél. – Én Pál, a katolikus egyház püspöke... – majd következik a zsinati atyák aláírásai.

Akik veszik maguknak a fáradságot, és elolvassák a zsinati határozatokat, lábjegyzeteket, arról győződhetnek meg, hogy ezek a szövegek egyszerre tartalmazzák a katolikus egyház tanrendszerének kétezer éves kontinuitását és „az idők jeleinek” a követelményét is. A lábjegyzetek arról tanúskodnak, hogy a zsinati szövegek minden mondatát a szentírás, a szent hagyomány, a liturgia és az egyházjog, illetve a zsinatok, a pápák kijelentései ihletik. Ezekbe a 2000 éves folyamatosságot sugárzó szövegekbe kerültek be olyan kijelentések és követelmények, amelyek jelezték a zsinat készségét az aggjornamentóra, a korszerűsége. A teljesség igénye nélkül hozunk fel erre néhány példát:

- A Lumen Gentium 35. pontja foglalkozik a világiak szerepével a lelkipásztori szolgálatban: „... némelyikük felszentelt szolgák hiánya miatt, vagy azok akadályoztatása esetén, bizonyos szent szolgálatokat pótolhat.”
- A Presbyterorum ordinis 9. pontja ezt ajánlja a papoknak: „Szívesen hallgassák meg a világiakat, testvéri megértéssel vegyék figyelembe kívánságaikat – bizalommal ruházzanak tisztségeket is a világi hívőkre, teret biztosítva szabad tevékenységüknek”.
- Az Apostolicam actuositatem bevezetője így szól: „Sok országban igen kevés a pap/.../ e helyeken az egyház aligha lehet jelenlévő és tevékeny a világi hívők munkája nélkül.”

- Ugyanezen határozat 17. pontja szerint különleges esetekben a világiak, lehetőségeik szerint, főleg ott, ahol korlátozzák az egyház szabadságát, vagy ahol a katolikusok kisebbségben vagy szórványban élnek, a világiak helyettesítsék a papságot.

- A határozat 25. pontja szerint „a papok legyenek folytonos párbeszédben a világi hívőkkel és keressék azt, ami gyümölcsözőbbé teszi az apostoli tevékenységet”.

- A 29. pont pedig kimondja: „A világi hívek apostoli fölkészítésében kívánatos az alapos elméleti oktatás is a hittudományban, erkölcsstanban és a bölcseletben.”

- Az ökumenizmusról szóló határozat („Unitatis redintegratio”) feladatul adja többek között, hogy „különvált testvéreink lelkiületét meg kell ismerni – tanításukat, történelmüket, vallásuk lélektanát és kultúrájukat”. /9. pont/ „A földi vándorútját járó egyházat Krisztus örök reformációra hívja... meg kell tehát újítani azt, amit történelmi okok hatására nem egészen gondosan őriztünk meg.” /6./

- A zsinati határozatok között igen jelentős a „Gaudium et spes” kezdetű lelkipásztori konstitúció az egyház és a mai világ viszonyáról. Ebben olvashatunk az egyház bensőséges kapcsolatáról az emberiséggel: „Az az öröm és remény, az a szomorúság és gond, amelyet a mi korunkban az emberek, különösen a szegények és szenvedők éreznek, öröme és reménye, szomorúsága és gondja Krisztus tanítványainak is.” /1./ „Az egyház párbeszédet kezd az emberekkel ezekről a kérdésekről – azért jött, hogy üdvösséget szerezzen, nem pedig, hogy elítéljen.” /3./ A konstitúció elítéli az ateizmust, de kijelenti: „Az ateizmus egyik ellenszerét az egyház tagjainak kifogástalan életétől kell várni.” /21./ Elismeri, hogy az egyház is nagy segítséget kap a mai világtól: „Akik előbbre viszik az emberi közösség ügyét, a családi, a kulturális, a közgazdasági és a politikai élet terén, azok nagy szolgálatot tesznek az egyházi közösségnek is.” /44./ Ebben a

határozatban van az a döntő mondat, amelynek fényében kell olvasnunk és értenünk a zsinatnak mind a 16 dokumentumát: „Az egyházban már elfogadott tanítást adtuk elő, de tovább kell azt fejleszteni és ki kell egészíteni, mert többnyire olyan dolgokról van szó, amelyek szüntelen fejlődésben vannak.” /91./

A II. vatikáni zsinaton, meghívott vendégként, részt vett a kálvinista Roger Schutz is, a taizei közösség vezetője. Biztos, hogy a zsinaton megtapasztalható kontinuitás és fejlődés egysége mondatta vele azt az elismerő mondatot, hogy „a zsinat valóságos csoda volt”. Ezt vallom én is, hogy a II. vatikáni zsinat a maga összességében Isten jelenlétének nagy jele volt a katolicizmusban, amely megrajzolt egy új egyházképet „Isten népéről”, amely nem egyoldalúan „klérus-egyház”, hanem a Krisztus-hívők közössége. Ennek az új egyházképnek kell megnyilvánulnia a népnyelvű liturgiában; a püspökök és a világiak szerepének felértékelésében; a szentírás és a hagyomány újraértékelésében; a vallásszabadság elismerésében, amely szerint „az embernek (aki személy) joga van a vallásszabadsághoz”; az ökumenizmus alapvető direktívájában, hogy „ne azt nézzük, ami elválaszt, hanem azt, ami összeköt”; végül pedig, de nem utolsósorban abban a kijelentésében, hogy még a kinyilatkoztatott igazságok teológiai feldolgozásában is ügyelni kell a szabadságra, Szent Ágoston klasszikus megfogalmazása szerint: „legyen egység a szükséges dolgokban, szabadság abban, ami kétséges, és szeretet mindenben”.

II.

Mi történt a zsinat után?

Harmincnyolc esztendővel a zsinat befejezése után, azt gondolom, hogy az ARACS olvasói előtt is feltehetjük a kérdést: Hol tart ma a zsinati megújulás? A válaszadásnak rögtön az elején, megvallom, hogy egyetértek annak az anekdotának a megállapításával, amelyet nemrég olvastam. Eszerint a római kúriában a zsinat után ez a felfogás uralkodott: a zsinaton győzött a haladó irányzat, és ezért ennek szóvivői kérik a Vatikán kulcsait. A konzervatívok semmit sem tehettek ez ellen, de kijelentették, hogy egy idő után majd lecserélik az összes zárat és VI. Pál után /pontosabban I. János Pál 33 napos egyházkormányzata után/ megvá-

lasztották pápának a tehetséges, nagyon buzgó, de erősen konzervatív lengyel, krakkói érseket, Karol Wojtylát. Pápaságának 25 éve alatt az egyházban egyik válság követte a másikat. Karl Rahner és más teológusok véleménye szerint az egyházon belül „téli hideg van”. Ezért nemcsak a hitüket nem élő katolikusok mind nagyobb tömege felelős, hanem az egyház központi vezetésének a szelleme is, amely nem képes fölfigyelni és követni az „idők jeleit” /Mt 16,4/. Jézus tanítása szerint ahogyan az „ég színéből” következtetni lehet az időjárásra, ugyanúgy az „idők jeleiből” lehet aktuális teendőinkre is következtetni. Ezek egyike az egyházon belül a **testvéri dialógus követelménye**. Ennek helyébe viszont a zsinat után a rendeletekkel és központosítottan irányított egyházi élet lépett. Ez ellen foglaltak állást 1989-ben a kor legnevesebb katolikus teológusai. Ehhez az ún. **kölmi nyilatkozathoz** több mint háromszáz hittudós csatlakozott. Követelik a **nyílt katolicitást, a nyitott egyházat és tiltakoznak a gyámkodás ellen**.

Szerintük a római kúria püspöki kinevezési gyakorlata, amely semmibe veszi a helyi követelményeket, véleményeket és ajánlásokat, ellentétben áll a kollegialitás és a testvériség kívánalmaival.

Kifogásolják, hogy Róma kitűnő teológusoktól vonja meg a tanítási engedélyt, ami ellentétben áll a teológiai kutatás és oktatás szabadságának eszméjével.

A rendeletek túlzottan kiemelik a pápa tanító tekintélyét, amely teológiai véleményt kíván dogmává deklarálni és a hívekkel elfogadtatni, így pl. a fogalmazás szabályozásáról, a nők pappá szenteléséről stb.

A kölmi nyilatkozat után napjainkig folytatódik a szigorú római centralizáció, amely olyan méreteket öltött, amilyen sohasem volt az egyház történetének 2000 éve alatt. **Bíborosoknak, püspököknek, teológiai tanároknak, diakónusszentelés előtt álló papjelölteknek hitvallást kell tenni, hogy a nem végleges tanításokat is engedelmesen elfogadják**. 1990-ben Róma megtiltja a teológusoknak, hogy nyilvánosan fejezzék ki egyet nem értésüket a római rendelkezésekkel; 1992-ben követeli a püspököktől, hogy szigorúan ellenőrizzék a katolikus hírközlési eszközöket; 1994-ben a pápa definitívnek, azaz visszavonhatatlannak és véglegesnek nevezi a nők pappá szentelésének tilalmát.

Honnan ez a páni félelem a szabadságnak és az újításoknak a tiltásában?

1997 tavaszán a Magyar Pax Romana kongresszusán az egyház megújulása volt a téma. P. Morell Gyula innsbrucki jezsuita teológus professzor szerint a

katolikus egyház nem mer szembenézni a szükséges reformok követelményével. Főként azért nem merik az egyház épületének meg-megroggyanó falait renoválni, mert nemcsak a felső téglasorokban mutatkoznak súlyos hibák, fogyatékoságok, hanem a legalsóbbakban is. A vezetőket páni félelem fogja el: ha hozzányúlnak ezekhez a téglasorokhoz, akkor leomlik az egész épület. Pedig ezeket a falakat, vallja a jezsuita professzor, kellő fölkészültséggel és alátámasztással meg lehet újíttani.

Az egyház megújulásának kérdéseivel sokat foglalkozott a Vajdasági Pax Romana is. Így pl. Bogner István 1999-ben Topolyán tartott előadást a klérus és a laikusok kapcsolatáról, aminek során olyan kérdések megválaszolását is kérte, mint a papi cölibátus, az 1971-ben megjelent *Humanae vitae* enciklika rendelkezései a házasság kérdéseiről, az elváltaknak a szentségekhez való járulása. Választ keresve a szabadkai csoport egy éven át tanulmányozta a laikusok jogairól és kötelességeiről szóló **Christifideles laici** című pápai körlevelet. Kiderült, hogy **keresztységünk nyomán azonos jogaink vannak a papokkal, püspökökkel és a pápával, kivéve azokat a területeket, amelyek speciálisan a klérusnak vannak fenntartva, hogy kötelességünk helytállni a világi feladataink végzésében és kötelességünk tanúságtevő életünkkel evangelizálni szekularizált környezetünket.** Olyan megállapítások ezek, amelyek a laikusokkal, de egyáltalán a Krisztus-hívőkkel kapcsolatban már 2000 éve elhangzanak. Így pl. Kr.u. 150-ben a Diognetoszhoz írt levél lényegileg ugyanazt mondja a keresztények feladatairól, mint az 1996-ban megjelent pápai körlevél: „Nem különböznek a többi embertől, de emellett csodálatraméltó és sajátos köztevékenységet fejtenek ki... mint polgárok részt vesznek mindenben...testben élnek, de nem a test szerint” stb.

Arról azonban, hogy a mind nagyobb paphiány következtében realizálni kellene a zsinat által a világiak szerepével kapcsolatban tett megállapításokat /jobban bekapcsolni őket a klérusnak fenntartott feladatokba/, egy szó sincs a tiltáson kívül az 1988-ban kiadott *Christifideles laici*-ben. Örsy László jezsuita egyházjogász ezt az igényt így fogalmazza meg: „Sokkal inkább be kell vonni a nem felszentelt embereket az egyház életébe. A klérus és a világiak közötti különbség ma jóval élesebb a római egyházban, mint bármikor is volt a kereszténység történelme folyamán. Komoly elmentmondás van a zsinat konstitúcióiban megfogalmazott kívánalmak és a jelenleg deklarált jogok és a teo-

lógiai megalapozottság között. Én ezt fogyatékos teológiának tartom. E szerint: a világiak menjenek a világba, szenteljék meg a világot, csak az egyház belső struktúráit hagyják békén!

Örsy professzor emlékeztet arra, hogy „az egyházi döntéshozatalban kezdetben a világiak a klérussal egyenrangúan részesedtek. Az első kilenc egyetemes zsinatot világiak hívták össze. Még a 15. századi firenzei zsinaton is sok fel nem szentelt hívő vett részt szavazati joggal, és még a 19. században is voltak fel nem szentelt bíborosok, akiknek igazi joghatóságuk volt. Az egyház ezt a történelem során a világi hatalomnak való kiszolgáltatottságként élte meg – valójában azonban az egyház és az állam szoros kapcsolatának a jele volt” /ld. Mérleg, 96/1, 20-26/.

A teológiában jártasnak, de a gondolkodó értelmiség számára is az egyházhoz való viszonyban a legnagyobb problémát a hatalmi, feudális egyházkép jelenti, jóllehet a II. vatikáni zsinat kopernikuszinak és a jézusi kívánalmaknak számító fordulatot hozott ezen a téren. Még ma is a zsinat és az evangélium szellemétől távol álló egyháziak szívesen ábrázolják az egyházat egy olyan piramissal, amelynek csúcsán a pápa, a püspökök és a papok állnak, a piramis alján pedig a megkeresztelt laikusok helyezkednek el, akiket tekintéllyel és tudással vezetnek a piramis csúcsán elhelyezkedők az üdvösség felé.

Jézus szavát: „Én vagyok a szőlőtő, ti a szőlővesszők” /Ján. 15,5/ egyértelműen úgy kell értelmezni, hogy azt Jézus minden tanítványára kell érteni, nemcsak a hívő laikusokra. Jézus az igazi szőlőtő, és nem a pápa, a püspökök vagy a papok. Jézussal egyaránt közösségben kell lennie pápának, püspököknek, papoknak a laikusokkal együtt, hogy bő termést hozzanak. Kivétel nélkül minden tanítványáról állítja Jézus: „Aki nem marad bennem, azt kivetik, mint a szőlővesszőt, és elszárad.” /Ján. 15,6/.

Hívő keresztényként a Krédóban nemcsak az Atyába, a Fiúba és a Szentlélekbe vetett hitemet fejezem ki, hanem az egyházba vetett hitemet is: „Hiszek az egy, szent, katolikus és apostoli anyaszentegyházban”. Ugyanakkor nem óhajtok intellektuális gettóba szorulni, még akkor sem, ha a római dekrétumok ma azt kívánják tőlem, hogy pl. elfogadjam a Szentszéknek a papi hivatásról, a cölibátusról, a nők pappá szenteléséről, a házasságról és a családról, a szexualitákról szóló dokumentumait. Már az újszövetségi bibliában is találunk különböző teológiai álláspontokat: más álláspontja volt sok mindenben Aquinói Szent Tamásnak,

mint nagy elődjének, Szent Ágostonnak, nem is beszélve a skolasztikus teológia sokféle iskolájáról, a pápának ugyanazon témáról szóló különböző véleményéről. Nagyon tanulságos lenne most a fent említett témákról a Szentszék álláspontja mellett a különböző teológiai „szentenciák” – vélemények – ismertetése, ez azonban túlhaladja ismertetésemnek a kereteit. Hol tart ma a zsinati megújulás?

A kérdésre adott választ röviden összefoglalva azt kell mondanunk, hogy ma az egyház életét továbbra is azok a régi, központosított, a modern világ alapkövetelményeihez nem illeszkedő tekintélystruktú-

rák bénítják, aminek meghaladására a II. vatikáni zsinat törekedett. Az „idők jelei” viszont a felvetődő problémák nyitott párbeszédben történő szabad tárgyalását kívánják, a folyamatos megújulás érdekében, sohasem feledve a nemrég nyugdíjba vonuló innsbrucki püspöknek, Reinhold Stechernek a II. János Pál pápához intézett figyelmeztetését: „A Hiszekegyben Jézusról azt mondjuk, hogy értünk, emberekért és a mi üdvösségünkért leszállott a mennyből – nem pedig azt, hogy: Jézus, aki a mi tekintélyigényünkért és az egyház struktúráinak szigorú megőrzéséért leszállott a mennyből.”

Felhasznált irodalom:

- a II. vatikáni zsinat tanítása /az okmányok és a lábjegyzetek fordítása és magyarázata/, szerkesztette: dr. Cserháti József pécsi püspök és dr. Fábian Árpád szombathelyi püspök /Budapest 1992, Szent István Társulat/.
- MÉRLEG /folyóirat 1990-2003.évf./, München.
- Vajdasági Pax Romana Almanach 1992-2000, Logos, Tóthfalu 2001.
- Tíz éves a Vajdasági Pax Romana 1993-2003 jubileum, Agapé, Újvidék 2003. 11. 04.

EPILÓGUS

A kézirat átadása után került kezembe KRÁNITZ MIHÁLY (szerk): a II. VTIKÁNI ZSINAT DOKUMENTUMAI 40 ÉV TÁVLATÁBÓL 1962-2002. Szent István Társulat, Budapest, 2002.

A kötet áttekintést ad a zsinati dokumentumok tartalmáról és megkísérli megmutatni azt, hogy hol tart ma a zsinati megújulás. Aki csak hozzájut, föltétlenül tanulmányozza át Walter Kasper, Nemeshegyi Péter és a Tomka testvérek (Ferenc és Miklós) írásait. a zsinati kérdésekről fogalmazott megállapításait. A kötet többi szerzője egyáltalán nem, vagy csak egy-egy mellékmondat erejéig foglalkozik azokkal a problémákkal, amelyeket ismertetésemben felvetek.

